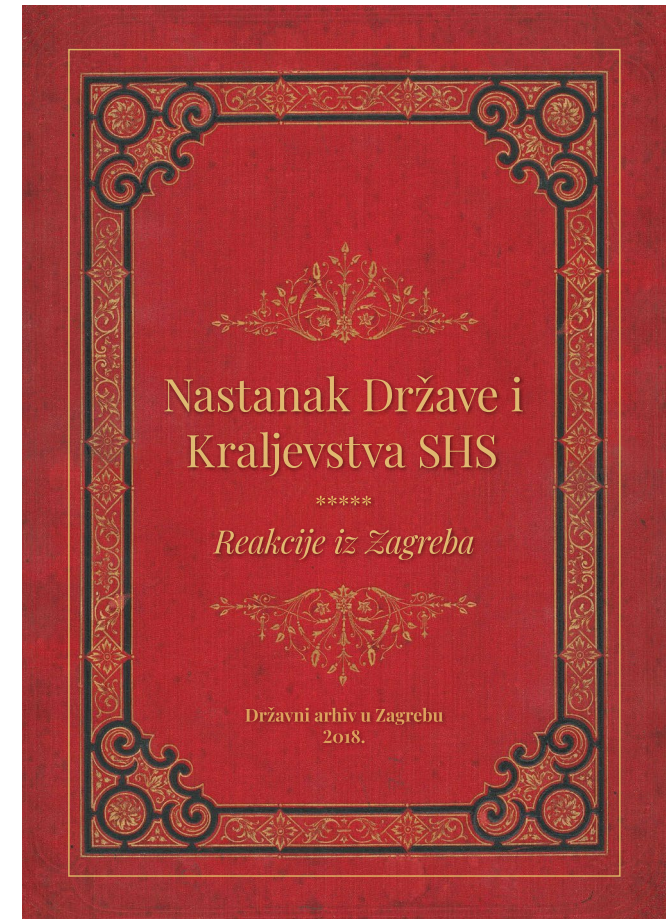

Međunarodni dan arhiva 2018.

Na izložbi je korišteno gradivo iz sljedećih fondova i zbirki:

HR-DAZG-4 Gradsko poglavarstvo Zagreb
HR-DAZG-10 Gradsko poglavarstvo Zagreb
HR-DAZG-24 Gradsko poglavarstvo Zagreb
HR-DAZG-172 Državna narodna ženska osnovna škola u Draškovićevoj ulici
HR-DAZG-191 Državna mješovita pučka škola Vrapče
HR-DAZG-839 Hire Dragutin
HR-DAZG-849 Peršić Ivan
HR-DAZG-835 Delić Stjepan
HR-DAZG-823 Obitelj Deželić
HR-DAZG-857 Zbirka Ulčnik Ivan
HR-DAZG-865 Zbirka Dobrovoljački korpus u Odesi (Disidentski pokret)
HR-DAZG-866 Zbirka fotografija
HR-DAZG-872 Zbirka tiskovina

Objavljeno gradivo

Stjepan Srkulj, *Memoari*, Zagreb 1963., objavljeno u: *Pilar. Časopis za društvene i humanističke studije*, VII. (2012.), br. 14 (2). (Strojopis je pohranjen u knjižnici Državnog arhiva u Zagrebu.)
Zapisnici o skupštinama zastupstva slob. i kralj. glavnoga grada Zagreba godine 1918., Zagreb: Tiskara C. Albrecht, 1919.
Zapisnici o skupštinama zastupstva slob. i kraljev. glavnoga grada Zagreba godine 1919., Zagreb: Tiskara C. Albrecht, 1920.

Periodika

Dom i svijet (Zagreb) 1918. – 1920. dostupno na:
<http://dnc.nsk.hr/Newspapers/Default.aspx> (pristupljeno 17. svibnja 2018.)

Korištena literatura:

Zlatko Matijević, *Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu: Osnutak, djelovanje i nestanak (1918. / 1919.)* *Fontes: izvori za hrvatsku povijest*, vol 14, br. 1, 2008.
Kristian Strukić, ur., *Odjeci s bojišnice: Zagreb u Prvom svjetskom ratu*. Autori tekstova: Kristian Strukić et al. Zagreb: Muzej grada Zagreba, 2015. [Sveti Ivan Zelina]: Tiskara Zelina
Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=43004> (pristupljeno 15. lipnja 2017.)

HR-DAZG-866 Zbirka fotografija, 2494.
Proklamacija Države Slovenaca, Hrvata i Srba
ispred Sabornice.

Međunarodni dan arhiva 2018.

NASTANAK DRŽAVE I KRALJEVSTVA SHS REAKCIJE IZ ZAGREBA

Izložba je motivirana obilježavanjem obljetnice – stogodišnjice od stvaranja Države Slovenaca, Hrvata i Srba te Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca. Kako je u to doba prijelomnih trenutaka reagiralo Gradsko poglavarstvo, kako Zagrepčani, pojedinci i okupljena masa? Nemoguće je u jednoj izložbi dati odgovor na sva pitanja, ali moguće je prikazati relevantno arhivsko gradivo i uputiti istraživače na zanimljive izvore za ovu temu.

Izložba počinje kratkim prikazom stanja u Zagrebu krajem Prvog svjetskog rata, u vrijeme kad je Poglavarstvo grada Zagreba pozivalo građane na štednju vode, plina i drugih energenata, a Gradski odbor prikupljao prinose za spomenik Franji Josipu. Nakon kratkog pregleda događaja, koji su prethodili stvaranju Narodnog vijeća SHS, novi nas pano uvodi in medias res u vrijeme narodnih manifestacija 22. listopada 1918. g., nakon što se u Zagrebu saznalo za Wilsonov odgovor kojim je omogućen raspad Austro-Ugarske i stvaranje novih država. Bilo je to vrijeme velikog prijeloma, kraj svijeta kakav su do onda poznavali mnogi Zagrepčani. Upravo nam to zorno prikazuju memoarski zapisi poznatog prirodoslovca i kroničara starog Zagreba Dragutina Hirca koji je s puno emocija opisao vrijeme u kojem su na ulicama Zagreba bile tisuće ljudi koje su zajednički u zanosu pjevale, shvaćajući da su sudionici povijesnog trenutka, raskidanja sa starim i početka novog.

Isti nam kroničar u svojoj ostavštini daje i opise kasnijih događaja i atmosfere u Zagrebu, kao proslave proglašenja Države SHS 29. listopada i ujedinjenja 5. prosinca 1918. g. te kasnijih proslava organiziranih u Zagrebu, kao proslave prvog Vidovdana 1919. g.

Već 27. listopada 1918. g. zagrebačko je Gradsko zastupstvo organiziralo svečanu izvanrednu sjednicu na kojoj je dalo svoju podršku Narodnom vijeću. Emocijama nabijen govor, koji je tada izrekao gradonačelnik Stjepan Srkulj, zabilježen je, osim u njegovim *Memoarima*, u zapisnicima Gradskog zastupstva koji navode da je ovaj dio sjednice završio pjevanjem pjesama *Lijepa naša domovino* i *Oj Slaveni*.

Nova su velika okupljanja građana prikazana na fotografijama proklamacije Države SHS, 29. listopada 1918. g., međutim, kroničar Hirc navodi da ova proslava nije bila velika kao one narodne manifestacije od 22. listopada i spominje da se već tada osjetilo raslojavanje na one koji su za republiku i one koji žele ujedinjenje pod srpskih monarhom.

U kratkotrajnoj Državi SHS, kao i u Zagrebu, nisu bila rijetka pljačkanja i drugi nemiri kojima se narušavao javni red i sigurnost. Zastupstvo je osnovalo Narodnu stražu za grad Zagreb te je putem oglasa pozivalo građane da joj daju prinose kako bi mogla djelovati. Odaziv u Narodnu stražu, barem u prvim danima, nije bio dobar pa je njezin zapovjednik proglasom tražio od građana da joj se stave na raspolaganje. Jedan od problema tadašnje države bio je i povratak vojnika s ratišta. Na izložbi prikazan dnevnik jednog od ovih povratnika, Zagrepčanina Stjepana Delića također je zanimljiv izvor za istraživanje odnosa prema novoj državi.

Zagreb je u jesen 1918. g. zadesila epidemija španjolske gripe zbog koje su neko vrijeme bile zatvorene i gradske škole, o čemu svjedoče okružnica Poglavarstva i školska spomenica Pučke škole u Vrapču.

Nakon proglašenja ujedinjenja u Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca Zastupstvo je na svojoj redovnoj sjednici 3. prosinca 1918. g. uputilo pozdrav kralju Petru i regentu Aleksandru u kojem je navedeno da se nadaju da će uz *vladara vjernog ustavnim, parlamentarnim i demokratskim načelima* u novoj državi *naći ono zadovoljstvo, za kojim smo uvijek dosada čeznuli*. Prikazana je i kurtoazna prepiska izmijenjena među gradonačelnicima Zagreba i Beograda.

Proslava ujedinjenja organizirana je 5. prosinca, međutim, Dragutin Hirc navodi da nije bila ni sjena proslavama iz prethodnog mjeseca. Toga je dana došlo i do sukoba između domobrana i pristaša Narodnog vijeća koji je rezultirao ljudskim žrtvama. Kako svjedoči u svojim *Memoarima*, gradonačelnik Srkulj prisustvovao je ukupu tih žrtava samo s gradskim senatorom Seifertom.

U novoj su državi bili organizirani prosvjedi protiv talijanske okupacije jadranskih područja. Na izložbi je prikazan jedan od oglasa kojima je gradonačelnik pozivao građane da prisustvuju prosvjednoj skupštini. Ploče s imenima habsburških vladara više nisu bile poželjan ukras na zgradama pa je iz Vlade naređeno da ih se mora skinuti. Spomenik Franji Josipu, za koji je prinose skupljao i Gradski odbor, naposljetku neće ni biti izgrađen, a sredstva će se upotrijebiti za pomoć siromašnim članovima Jugoslavenske legije.

Izložba završava prikazom posebnog zagrebačkog novca *srkuljićica*, tiskanog 1919. g., kao posljedica nedostatka sitnog novca i posjeta kralja Aleksandra Zagrebu u lipnju 1920. g., u već afirmiranoj državi.

Na istome je panou prikaz nekoliko stranica spomenice ženske osnovne škole iz Draškovićeve ulice koje imaju i obilježje lente vremena – u školskoj godini 1918. / 19. učenice su 10. rujna prisustvovala misama zadušnicama za pokojnu kraljicu Elizabetu Austrijsku, dok su već 17. prosinca proslavile rođendan regenta Aleksandra.

Na zadnjem panou prikazane su reakcije na novu državu nekolicine Zagrepčana: političara i povjesničara Stjepana Srkulja, pukovnika Stjepana Delića i političara i novinara Ivana Peršića. Ovdje prikazani zapisi samo su mali fragmenti ostavštine koja se čuva u Državnom arhivu u Zagrebu i poziva na nova istraživanja.

Katarina Horvat

RASPORED PANOVA

- 1) Zagreb krajem Prvog svjetskog rata
- 2) Politički događaji koji su vodili stvaranju Narodnog vijeća SHS
- 3) Narodne manifestacije u Zagrebu 22. listopada 1918.
- 4) Stvaranje Narodnog vijeća za grad Zagreb
- 5) Proglašenje Države SHS
- 6) U kratkotrajnoj Državi SHS
- 7) U kratkotrajnoj Državi SHS
- 8) Proglašenje Kraljevstva SHS
- 9) Proglašenje Kraljevstva SHS
- 10) U novoj državi
- 11) U novoj državi
- 12) Reakcije na novu državu

IMPRESSUM

Koncepcija izložbe: Katarina Horvat

Suradnici: Iva Boban, Hrvoje Fürnstein, Živana Hedbeli, Božidar Kereković, Ida Vencl, Marija Zorko

Lektura: Maja Brunec

Digitalizacija gradiva: Neno Veseljak, Luca Jeleč

Digitalna obrada gradiva: Neno Veseljak

Dizajn panoa: Ivana Vulić

Ispis panoa: Kolding